

Мінімізація вторинної травматизації у справах про насильство над дітьми шляхом дотримання етичних стандартів психологічної експертизи

Ірина Прожога

кандидат економічних наук, доцентка, доцент кафедри соціальної роботи та реабілітації, Державний університет «Київський авіаційний інститут» Міністерства освіти і науки України, м. Київ, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4991-8317>, e-mail: iryna.prozhoha@npp.kai.edu.ua

Наталія Мельник

доктор педагогічних наук, професор, в. о. декана факультету психології, комунікацій та перекладу, Державний університет «Київський авіаційний інститут» Міністерства освіти і науки України, м. Київ, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6641-0649>, e-mail: n.melnyk@kai.edu.ua

Тези присвячено проблемі вторинної травматизації дітей, які постраждали від насильства, у контексті проведення судово-психологічної експертизи. Розглянуто етичні стандарти діяльності експерта як ключовий інструмент зниження ризиків повторного травмування. Проаналізовано міжнародні документи (Конвенцію ООН про права дитини, Ланцаротську конвенцію, Керівні принципи Ради Європи), сучасні психологічні підходи до інтерв'ювання та практичні стратегії мінімізації шкоди. Особливу увагу приділено перспективам адаптації європейських моделей, зокрема скандинавської системи Barnahus, до українського контексту.

Ключові слова: вторинна травматизація; судово-психологічна експертиза; етичні стандарти; права дитини; когнітивне інтерв'ю; Barnahus.

Minimizing Secondary Trauma in Child Abuse Cases through Compliance with Ethical Standards of Psychological Expertise

Iryna Prozhoha, Nataliia Melnyk

The article addresses the issue of secondary traumatization of children who have suffered from violence in the context of forensic psychological examination. Ethical standards of expert activity are considered as a key tool for reducing the risks of repeated traumatization. International documents (the UN Convention on the Rights of the Child, the Lanzarote Convention, and the Council of Europe Guidelines on Child-Friendly Justice), modern psychological approaches to interviewing, and practical strategies for harm minimization are analyzed. Special attention is given to the prospects of adapting European models, particularly the Scandinavian Barnahus system, to the Ukrainian context.

Keywords: secondary traumatization; forensic psychological examination; ethical standards; child rights; cognitive interview; Barnahus.

Насильство над дітьми є одним із найсерйозніших викликів сучасного суспільства, яке має не лише безпосе-

редні наслідки у вигляді фізичних або психологічних травм, а й довготривалий вплив на формування особистості,

міжособистісні стосунки та соціалізацію неповнолітніх. Діти, які зазнали насильства, нерідко демонструють труднощі в навчанні, порушення у сфері емоційної регуляції та ризик розвитку психосоматичних розладів. Саме тому питання належного реагування системи правосуддя на випадки дитячої травматизації набуває особливої ваги. Важливим інструментом у цьому процесі виступає судово-психологічна експертиза, яка покликана виявити психологічні наслідки насильства та забезпечити суд об'єктивними висновками. Однак варто зазначити, що сама процедура експертизи може нести додаткові ризики для дитини, особливо якщо вона організована без урахування принципу найкращих інтересів неповнолітнього. У цьому контексті міжнародні організації наголошують на важливості впровадження правосуддя, дружнього до дитини, що передбачає баланс між отриманням доказової інформації та гарантуванням психологічної безпеки.

Перехід від аналізу первинної травми до розуміння вторинної травматизації дає змогу побачити комплексність проблеми. Вторинна травматизація виникає не як безпосередній наслідок насильства, а як наслідок зовнішніх процедурних дій — повторних допитів, некоректних запитань, відсутності психологічної підтримки з боку дорослих. Цей феномен обумовлений низкою психологічних механізмів: актуалізацією травматичної пам'яті, підсиленням тривоги, що може призвести до формування посттравматичних симптомів, підвищеною сугестивністю дітей,

а також утратою довіри до дорослих, які мали б захищати. Зовнішніми проявами є порушення сну, соматичні скарги, регресивна поведінка, агресивність або соціальна ізоляція. Найбільші ризики простежуються в дітей молодшого віку, які ще не мають достатніх когнітивних і мовленнєвих ресурсів для адекватного осмислення та вербалізації пережитого досвіду. Отже, навіть нейтральне опитування може стати для них травматичним чинником.

Щоб уникнути зазначених ризиків, у центрі експертної діяльності має бути дотримання етичних стандартів. Їх дотримання дає змогу не лише зберегти достовірність і надійність доказової інформації, але й мінімізувати шкоду для психіки дитини. До таких стандартів належать: пріоритет найкращих інтересів дитини, уникнення повторної травматизації, урахування вікових та індивідуальних особливостей, принцип добровільності та поваги до гідності, дотримання конфіденційності та професійна неупередженість експерта. Якість експертизи визначається не лише точністю висновків, але й тим, наскільки збереженням залишається психічне благополуччя дитини. Отже, етичні норми виступають не допоміжним, а центральним елементом експертної практики.

Продовжуючи розгляд практичних аспектів, важливо підкреслити, що мінімізація вторинної травматизації можлива лише за умови впровадження науково обґрунтованих методик. Одним із найбільш ефективних підходів визнано когнітивне інтерв'ю, яке знижує ризик навіювання та під-

вищує повноту відтворення подій. Експертна практика підтверджує значення принципу «одна дитина — одне інтерв'ю», який дає змогу уникати повторних опитувань і, відповідно, ретравматизації. Додатковими чинниками безпеки є створення спеціально облаштованих приміщень для інтерв'ювання («*child-friendly rooms*»), що знижують тривожність дитини, а також психологічна підготовка, яка через доступні метафори або рольові ігри допомагає сформувавши в дитини відчуття контролю над ситуацією. Важливим є й міждисциплінарний підхід, який забезпечує комплексний захист за участю психологів, юристів, соціальних працівників та медиків. Завершальним елементом системи є відеофіксування інтерв'ю, що зменшує потребу в повторних допитах і водночас зберігає доказову цінність матеріалів.

Переходячи до аналізу міжнародного досвіду, слід зазначити, що країни Європи накопичили значні напрацювання у сфері запобігання вторинній травматизації. У Німеччині поширена практика спеціальних кімнат для інтерв'ювання з відеофіксуванням. У Скандинавських країнах функціонує модель *Barnahus*, яка передбачає мультидисциплінарний підхід: у межах однієї інституції дитина може отримати психологічну, медичну та правову допомогу, що суттєво знижує ризик повторної травматизації. У Великій Британії створені стандарти «*Achieving Best Evidence*», які визначають процедури віковочутливого інтерв'ювання дітей. Європейські огляди акцентують увагу на

важливості міжвідомчої координації та системної підготовки експертів, що дає змогу забезпечити не лише юридичний, але й психологічний захист неповнолітніх.

Аналізуючи український контекст, варто відзначити, що система стикається з низкою структурних і організаційних труднощів. Найгострішими проблемами є недостатня кількість підготовлених фахівців, відсутність належної інфраструктури — спеціальних кімнат, обладнання для рутинного відеофіксування, а також фрагментарність міжвідомчої співпраці. Водночас існують позитивні зрушення: законодавче закріплення принципу найкращих інтересів дитини, реалізація міжнародних освітніх програм для фахівців, а також поява пілотних проєктів мультидисциплінарних центрів. Перспективи розвитку пов'язані з адаптацією моделі *Barnahus* до українських умов, розширенням практики відеофіксування інтерв'ю, розвитком наукових досліджень у сфері дитячої травми, а також зміцненням міжвідомчої координації.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що мінімізація вторинної травматизації у справах про насильство над дітьми є одним із центральних завдань судово-психологічної експертизи. Її ефективність визначається не лише рівнем професійної компетентності експертів, але й здатністю системи правосуддя забезпечити безпечні умови для дитини. Досягнення цієї мети можливе завдяки інтеграції етичних стандартів, застосуванню валідних методик і впровадженню інституційних рішень, перевірених

у європейській практиці. Для України стратегічними напрямками залишаються підготовка висококваліфікованих фахівців, розвиток спеціалізованої інфраструктури та налагодження ефективної міжвідомчої співпраці.

Лише комплексний підхід дасть змогу сформувати систему правосуддя, яка буде не лише доказовою, а й захисною, орієнтованою на збереження психологічного здоров'я дитини та її права на справедливість.